

Поборници от Враца – на паметника на Царя Освободител

Паметникът на всеросийския император Александър II в София, получил прозвището си „Цар Освободител“ е един от най-изящните конни паметници в цяла Европа. Впрочем той е и неговият втори и последен паметник в света, след онзи в Хелзинки.

В релефа на паметника са изобразени лицата на над 30 военачалници, държавници и общественици, между които ген. Михаил Скобелев, ген. Йосиф Гурко, граф Николай Игнатиев, княз Николай Николаевич старши, Стоян Заимов, Иван Вазов, Петко Р. Славейков и Стефан Стамболов. Предната част на паметника е увенчана с бронзов лавров венец, дарен от румънския крал Карол I в памет на загиналите румънски воители с надписа „Царю Освободителю / Признателна България“. Дванадесет метровият монумент в сърцето на София е истинско произведение на изкуството, за чието построяване средства събира целокупния български народ. Идеята възниква през 1898 г., когато Поборническо-опълченската организация създава специален комитет, за чийто председател е избран революционерът Стоян Заимов. Комитетът се нагърбва с организацията за направата и монтирането на паметник, който да изразява признателността на българите към руския народ в лицето на неговия император Александър II. Той е наречен Царя Освободител от руските мъже заради отмененото крепостно право. Инициативният комитет обявява конкурс, определя мястото и обявява сумата от 300 хил. франка за изработката на монумента. В журито председателствано от княз Фердинанд участват международни авторитети като проф. Антонен Мерсие от Парижката художествена академия, Еторе Ферарио Римската художествена академия и проф. Роберт Бах от Руската академия на изкуствата, популярните български художници – Иван Мърквичка и Антон Митов и др. В навечерието на конкурса пристигнали внушителните 120 сандъка с макети с общо тегло над 22 тона. Броят на скулпторите е 31 от 13 държави. Проектът, класиран на второ място е дело на германския скулптор проф. Гюстав Еберлайн, който между прочем е автор и на първия паметник на изявен възрожденец след Освобождението - Ботевия паметник във Враца. Палмата на първенството между всички кандидатстващи обаче печели известният флорентински скулптор Арнолдо Дзоки, изтъкнат майстор на длетото, автор на паметниците на Гарибалди в Болоня, на Христофор Колумб в Буенос Айрес и на още няколко други големи мемориала по света.

За щастие у нас Дзоки оставя дълбока диря освен с паметника си на Цар Освободителя в София още и със своя великолепен „Паметник на свободата“ в Русе, със скулптурните си фигури на паметника в Севлиево. В архитектурното оформление на паметника му в София, немалък дял се пада и на нашия талантлив архитект Никола Лазаров, автор по-късно на идейния проект за Съдебната палата в София и на още редица монументални сгради.

Паметникът на Цар Освободител е бил завършен окончателно в днешния му вид в 1903 г., но е бил тържествено открит едва на 30 август 1907 г. с пищни тържества. Построен от черен полиран гранит, прекаран от Витоша с примитивните волски коли на софийските шопи, паметникът има типична пирамидална конструкция, увенчана в горния си край с монументалната конна статуя на Александър II, възседнал своя мощен кон. Бронзовата фигура на монарха и коня излъчват величие и спокойствие. В контраст с тях, под масивния гранитен корниз в ренесансов стил обаче се намира силно раздвижената бронзова група на устремените напред руски войници и български опълченци, предвождани от високо вдигналата меча си Нике – древногръцката богиня на победата. За чест на нашите земяци, релефа на западната страна са портретувани и двама от основателите на единствената щабна конна сотня към Българското опълчение - врачаните Коста Бошнаков и Григорий Найденов. Неуморими бойци, те разнасяли боеприпаси, охранявали обози с храни и ранени, отлични разузнавачи. За проявена храброст в боевете край Стара Загора и Казанлък, при отбраната на Шипка и при щурма на шейновския укрепен лагер Мито Анков, Иванчо Цветков и Григорий Найденов са удостоени с по два Георгиевски кръста, а Коста и Иванчо Бошнякови получават по един. Въпросната композиция с опълченците била заобиколена от портретните фигури на княз Николай Николаевич, граф Игнатиев и генералите Гурко и Скобелев. Под тази напиреща напред група от трите страни на паметника са показани чрез високорелефни изображения сцени от „Старозагорския бой“, „Подписването на примирието в Сан Стефано“ и „Откриването на Учредителното събрание“ в Търново.

Изваян от красива белокаменна балюстрада, паметникът на Цар Освободител е точно в средата на площада, лице в лице с южната фасада на Народното събрание. Този величествен паметник никога не ще изгуби своята нравствена стойност. Тя е тази, която подхранва горещата привързаност към освободителите.

Красимир Григоров – Зав. отдел „Възраждане“, РИМ Враца